

ศักยภาพและแนวทางการพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวตำบลคันธุลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เบญจมาศ ณ ทองแก้ว* อำนาจ รักษาพล จุฑามาส เพ็งโคนา และ
บุญศิลป์ จิตตะประพันธ์

สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร อำเภอสะเมิง จังหวัดชุมพร
86170

*ผู้เขียนหลัก อีเมลล์: christagmy59@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ จำแนกช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ ประเมินศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยว และจัดทำแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ตำบลคันธุลี อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก สัมภาษณ์สนทนากลุ่ม สังเกตแบบมีส่วนร่วม และวิเคราะห์ SWOT เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบจำแนกช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ แบบประเมินศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยว และแบบสัมภาษณ์วิเคราะห์ผลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และประมวลผลโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการศึกษาด้านความต้องการของชุมชนต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พบว่าส่วนใหญ่ต้องการการบริหารจัดการร่วมกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลคันธุลี (ร้อยละ 57) ชุมชน (ร้อยละ 27) และกลุ่มอนุรักษ์คันธุลี (ร้อยละ 16) ผลการจำแนกช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ พบว่า ถ้ำรอยพระพุทธรบาท ถ้ำลึก ถ้ำตาจิตร และถ้ำไทรทอง เป็นแหล่งนันทนาการประเภทธรรมชาติที่ดึงดูดโดยไม่ใช้ยานยนต์ (ค่าเฉลี่ย = 3.89, 3.64, 3.90 และ 3.95 ตามลำดับ) ขณะที่ถ้ำค้างคาวเป็นประเภทธรรมชาติที่ดึงดูดโดยใช้ยานยนต์ (ค่าเฉลี่ย = 4.47) และเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าพรุเป็นประเภทธรรมชาติที่ดึงดูดโดยใช้ยานยนต์ (ค่าเฉลี่ย = 3.37) ด้านศักยภาพ พบว่าแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ (ถ้ำรอยพระพุทธรบาท ถ้ำลึก ถ้ำตาจิตร และถ้ำไทรทอง) มีศักยภาพระดับดี (ค่าคะแนน = 77, 77, 81 และ 78 ตามลำดับ) และป่าพรุคันธุลี มีศักยภาพระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 1.93) แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 แผนงาน (18 โครงการ) ดังนี้ 1) การพัฒนาปรับปรุงด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐาน 2) การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและชุมชนในระบบการท่องเที่ยว 3) การเฝ้าระวังและรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 4) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และสื่อความหมายสำหรับการท่องเที่ยว และ 5) การพัฒนาระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบโครงข่าย ปัจจัยความสำเร็จ คือ กลุ่มคนที่มีศักยภาพร่วมบริหารจัดการ องค์การที่ให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง การสนับสนุนของฝ่ายวิชาการ และการพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยว

คำสำคัญ: จังหวัดสุราษฎร์ธานี การจำแนกโอกาสด้านนันทนาการ การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว

Potential and Guidelines for Tourism Development in Khanthuli Sub-district, Suratthani Province

Benjamas Na Thongkaew*, Amnat Raksapol, Jutamas Phengkona and Boonsin Jittapraphan

Tourism Development Department, Maejo University at Chumphon, Lamae District, Chumphon Province, Thailand 86170

*Corresponding author's E-mail: christagmy59@gmail.com

Abstract

The objectives of this research were to classify recreation opportunity, evaluate potential of tourism resources and initiate guidelines for tourism development in Khanthuli sub-district, Suratthani province. It was participatory action research. Data was collected by using in-depth interview, survey, observation and SWOT analysis. The instruments used for this research were an application of recreation opportunity spectrum (ROS), an evaluation of cave attraction potential and interview questionnaire form. Descriptive content analysis and evaluation were used to determine the result of the study. The result revealed that the majority of the community agreed to participate in administrating tourist attractions with Khanthuli sub-district Administration Organization (57%), community (27%) and Khanthuli Conservation Group (16%). The result of the ROS demonstrated that Roi Phraphutthabath cave, Lueak cave, Ta Chit cave and Thai Thong cave were semi-primitive non-motorized (mean = 3.89, 3.64, 3.90 and 3.95, respectively), Khang Kao cave was primitive (mean = 4.47), and the swamp forest trail was semi-primitive motorized (mean = 3.37). Result from the potential evaluation indicated that the cave attractions (Roi Phraphutthabath cave, Lueak cave, Ta Chit cave and Thai Thong cave) had significant potential (score of 77, 77, 81 and 78, respectively) and Khanthuli swamp forest had moderate potential (mean = 1.93). In addition, the tourism development plan consisted of 5 plans (18 projects) as follows: 1) landscape and infrastructure development plan 2) human resources development plan 3) environmental protection plan 4) public relation plan and 5) tourism looping management plan. The essential elements for success were participations among potential people, supporting organizations and tourism network development.

Keywords: Suratthani province, Recreation opportunity spectrum, Attraction potential, Guidelines for tourism development

บทนำ

จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความสำคัญในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศไทย เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ที่หลากหลาย และสวยงามกระจายอยู่ในทุกอำเภอ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวประเภทหมู่เกาะ ซึ่งเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ได้แก่ เกาะสมุย เกาะพะงัน เกาะเต่า และหมู่เกาะอ่างทอง แหล่งท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติทางบกที่มีความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืช สายน้ำ และสัตว์ป่านานาชนิด เช่น อุทยานแห่งชาติเขาสก อุทยานแห่งชาติคลองพนม เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เช่น สวนโมกษพลาราม วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร เป็นต้น และแหล่งท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชน เช่น ชุมชนบ้านพุมเรียง ชุมชนคลองร้อยสาย บ้านลิเล็ด และบ้านถ้ำผิง เป็นต้น

จังหวัดสุราษฎร์ธานียังเพียบพร้อมไปด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกครบครันสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี การคมนาคมที่มีความสะดวกทั้งทางรถยนต์ไฟ และเรือ รวมถึงเป็นที่ตั้งของสนามบินถึง 2 แห่ง ซึ่งช่วยเพิ่มศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว กลายเป็นเมืองศูนย์กลางการท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอ่าวไทย มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ หลังโหลมาเยี่ยมเยือนมากกว่าหนึ่งล้านคนต่อปี โดยเฉลี่ยพบว่ามีจำนวนถึง 1,352,903 คนต่อปี จำแนกเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 475,593 คน และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 877,310 คน (กรมการท่องเที่ยว, 2559b) นอกจากแหล่งท่องเที่ยวหลักแล้ว จังหวัดสุราษฎร์ธานี ยังมีแหล่งท่องเที่ยวกระจายในทุกอำเภอ ที่สามารถกระตุ้นให้เกิดการไปเยือนของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการช่วยสร้างรายได้ให้กับภาคเกษตรและชุมชนในชนบท และนำความได้เปรียบด้านความพร้อมของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มต่างๆ มาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับธุรกิจบริการ โดยนโยบายของรัฐลงไปสู่ชุมชน ให้ชุมชนเข้ามาจัดการตัวเอง และมีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคต ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว บนพื้นฐานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ซึ่งหนึ่งในนั้นคือแหล่งท่องเที่ยวในตำบลคันธุลี อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตำบลคันธุลี อำเภอท่าชนะ เป็นอำเภอของจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่มีทิศเหนือติดกับอำเภอละแม จังหวัดชุมพร สภาพภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบสูง ราบลุ่ม ที่ราบชายฝั่งทะเล และป่าเขา เชื่อมต่อการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจคือ ศูนย์ศึกษาธรรมชาติป่าพุดคันธุลี ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานรองรับ ได้แก่ หอสังเกตสัตว์ เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ และศาลาอเนกประสงค์ เชื่อมต่อการประกอบกิจกรรมศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศ ที่มีความหลากหลายของพรรณไม้และสัตว์ป่า ขณะเดียวกันก็มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ ได้แก่ ถ้ำรอยพระพุทธบาท ถ้ำค้างคาว ถ้ำลึก ถ้ำดาจิตร และถ้ำไทรทอง ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรอื่นๆ และสิ่งแวดล้อมเกือบทุกด้าน เช่น ด้านธรณีวิทยา ป่าไม้ สัตว์ป่า และเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน แต่ก็มีความเปราะบาง และง่ายต่อการถูกทำลายที่ผ่านมามองคการบริหารส่วนตำบลคันธุลีร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่ ได้สำรวจทรัพยากรเบื้องต้น แต่ยังไม่มีการวางแผนและพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม ปัจจุบันภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เห็นความสำคัญเรื่องการพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการท่องเที่ยว ดังนั้น จึงถือเป็นโอกาสสำคัญในการศึกษาเพื่อประเมินคุณค่าทางการท่องเที่ยว สร้างกลไกเฝ้าระวัง และแนวทางการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ดังนั้น คณะวิจัยได้ทำการสำรวจจากคณาจารย์เพื่อจำแนกช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ ประเมินศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยวตำบลคันธุลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี และเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลคันธุลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยคำนึงถึงทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค วางแผนเพื่อรองรับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ร่วมกัน ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มอนุรักษ์คันธุลี และชุมชน และคำนึงถึงผลกระทบที่ครอบคลุมด้านทรัพยากร ด้านสิ่งแวดล้อม ความสะอาดด้านกายภาพด้านคุณภาพชีวิตและคุณภาพประสบการณ์นักท่องเที่ยว ตามหลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อทบทวนสถานการณ์การท่องเที่ยว และสำรวจความต้องการของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว ตำบลคันธุลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2) เพื่อจำแนกช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการแหล่งท่องเที่ยว และประเมินศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยว ตำบลคันธุลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3) เพื่อจัดทำแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลคันธุลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การทบทวนวรรณกรรม

1) แนวคิดหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

หลักการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable tourism) เป็นแนวคิดการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ได้ รับการยอมรับจากทุกประเทศ เนื่องจากการท่องเที่ยวที่ สนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ที่เน้นการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สามารถรักษาความมั่นคงของระบบนิเวศ รวมทั้งวิถีชีวิตและ วัฒนธรรมของท้องถิ่น จากแนวคิด หลักการ และเป้าหมายของ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งเห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวใน ทิศทางที่ยั่งยืน จะต้องยึดกรอบหลักการพัฒนา และการบริหาร จัดการ ที่มื่อองค์ประกอบหลักอยู่ 4 ประการ ได้แก่ องค์ประกอบ ด้านแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากร ด้านสิ่งแวดล้อมความ สะดวก และการบริการ ด้านตลาดท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการ ซึ่งแต่ละด้านมีสาระรายละเอียดมากมายแตกต่างกัน แต่ทุก องค์ประกอบดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันไม่สามารถ แยกจากกันได้ (ดรธรณี เอมพันธ์, 2546)

2) แหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ

แหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้ เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีถ้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจ ให้นักท่องเที่ยวมาเยือน มีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลิน และนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และอาจ เสริมด้วยกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้ ซึ่งกิจกรรมการ ท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ ได้แก่ การเข้า ชมบรรยากาศ หินงอก และหินย้อยภายในถ้ำ การศึกษาด้าน โบราณคดีของมนุษย์ยุคต่างๆ ที่เคยอาศัยในถ้ำ การนมัสการ พระพุทธรูป เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ควร ทำการศึกษาศักยภาพทรัพยากรประเภทถ้ำก่อนการพัฒนา เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงปัจจัยด้านกายภาพที่มีส่วน ช่วยเสริมแหล่งธรรมชาติประเภทถ้ำให้มีความเหมาะสมใน การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมที่ไม่ส่ง ผลกระทบให้เกิดการทำลายสภาพธรรมชาติของถ้ำ เช่น ความ เปราะบางของทรัพยากร กิจกรรมที่ก่อให้เกิดการทำลายสภาพ ธรรมชาติบริเวณถ้ำ ความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว

ของตัวแหล่งท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการ เช่น การ ดูแลรักษาทรัพยากรภายในถ้ำ เจ้าหน้าที่ดูแลถ้ำ การจัดการ ด้านการใช้ประโยชน์ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ เป็นต้น (มาตรฐานการท่องเที่ยวไทย, 2559) สาเหตุที่ทำให้ทรัพยากร ภายในถ้ำเกิดความเสื่อมโทรมหรือเสียหาย คือ พฤติกรรมของ นักท่องเที่ยว และจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากเกินไปโครงสร้าง พื้นฐานหรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในพื้นที่จะรองรับ ได้ ดังนั้นควรมีการบริหารจัดการที่ถูกต้อง เช่น มีการประเมิน ชัดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วม ทั้งแนวความคิดและวิธีการปฏิบัติขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ประชาชนในพื้นที่ และกลุ่มอนุรักษ์ การนำเอาภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาประยุกต์เพื่อให้เกิดความกลมกลืนและเป็นเอกภาพ และการสื่อความหมาย ให้ความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนสร้าง จิตสำนึกที่ถูกต้องเพื่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (นรรัตน์ บุญกันภัย, มปป)

สำหรับทรัพยากรท่องเที่ยวภายในถ้ำ ประกอบด้วย หินงอก หินย้อย และเสาหินภายในถ้ำที่มีชื่อเรียกแตกต่างกัน ดังนี้

– หินงอก (Stalagmite) เป็นแคลเซียมไบคาร์บอเนต หรือ “ตะกอนหินปูน” ผลึกจับตัวกันเป็นแท่งขึ้นมาจากพื้นถ้ำ รูปร่างกลม ปลายมน

– หินย้อย (Stalactite) ตะกอนหินปูนที่จับตัวเป็นแท่ง หรือแผ่นย้อยลงมาจากเพดานถ้ำ

– เสาหิน (Columnar pillar) ลักษณะของหินที่เป็นแท่ง หรือเสายาวจากพื้นถ้ำจรดเพดานถ้ำ เกิดจากหินงอกหินย้อย มาบรรจบกัน

– หลอดหินย้อยหรือท่อหินย้อย (Soda straw) เป็น ผลึกแนวยาวและย้อยคล้ายหลอดกลวงที่มีน้ำหยด

– หินปูนฉาบ (Flow stone) เป็นแผ่นบางๆ บนพื้นผิวของ พื้นถ้ำ จับตัวมีรูปร่างคล้ายม่านหรือเห็ด

– ม่านถ้ำหรือม่านหินย้อย (Drapecy) เป็นแผ่นบางๆ ย้อยลงมาจากเพดานถ้ำติดกันเป็นผืนมีความยาว

– ม่านเบคอน (Bacon formation) คือ ตะกอนหินปูนที่มี ลักษณะเหมือนมีสีน้ำตาลแดงสลับกับสีขาว

– ดอกไม้หิน (Gypsum flower) ลักษณะคล้ายต้นไม้ ที่ จับตัวเป็นกลุ่มพุ่งออกมาจากศูนย์กลางเดียวกัน

– หินลูกตุ้ม (Pendulite) คือ หินปูนที่มีลักษณะคล้าย ลูกตุ้ม ด้านบนจะเป็นหลอดหินย้อย ส่วนปลายมีลักษณะกลม

– ฟองหิน (Cave grape) เป็นกลุ่มหินก้อนเล็กๆ ที่มีผิว ตะปุ่มตะป่ำ โดยมีขนาดรูปร่างแตกต่างกันออกไป เช่น คล้ายดอก กะหล่ำปลี คล้ายปะการัง และคล้ายเม็ดข้าวโพด

- **แท่งเข็ม (Gypsum needle)** เป็นหินที่มีรูปร่างเหมือนแท่งแก้วที่มีความเปราะบางและแตกหักได้ง่าย

- **ทำนบและหินปูน (Rimstone dams)** คล้ายแอ่งน้ำขนาดเล็กอยู่เหนือบดด้วยผลึกแคลไซต์ต้องแสงแวววาวอย่างสวยงามเสมือนได้รับการสร้างขึ้น เหมาะสมกับคำว่า อ่างผลึก (Pool spar)

- **ป๊อปคอร์นถ้ำ (Popcorn)** เกิดจากการระเหยของน้ำโดยตรง ซึ่งต่างจากแร่หตุยภูมิชนิดอื่นๆ ที่เกิดจากการสูญเสียคาร์บอนไดออกไซด์ มีลักษณะเป็นลูกกลมๆ เล็กๆ คล้ายปะการัง นอกจากนี้ยังพบว่า สิ่งมีชีวิตภายในถ้ำจะมีการปรับตัวด้านรูปร่าง เช่น ลดการพัฒนาโครงสร้างตา โดยเพิ่มประสาทสัมผัสของหนวดมาทดแทน มีแขนขาที่ยาวกว่าปกติ มีการผสมพันธุ์ลดลง และแทบจะไม่เคลื่อนที่เพื่อประหยัดพลังงาน โดยสิ่งมีชีวิตที่พบภายในถ้ำบริเวณภูเขาคันธุลี และภูเขาซา ได้แก่ ค้างคาวนกนางแอ่น แมงมุม งู กิ้งกือเผือก เป็นต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีกรอบแนวคิดการวิจัยดังแสดงในภาพที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสำรวจภาคสนาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และวิเคราะห์ SWOT ใช้แบบจำแนกช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ แบบประเมินศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทถ้ำ และแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ วิเคราะห์ผลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และประมวลผลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา ดังนี้

1) **แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย** ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูล 2 ลักษณะ ได้แก่

1.1) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) จากการทบทวนนโยบาย วัตถุประสงค์ และกิจกรรมต่างๆ ที่ปรากฏในข้อมูลพื้นฐาน จากเอกสารที่มีผู้รวบรวม เช่น หนังสือ ตำรา บทความ

รายงานการวิจัย เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และเชื่อมโยงระหว่างปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับทฤษฎีอย่างมีเหตุผล

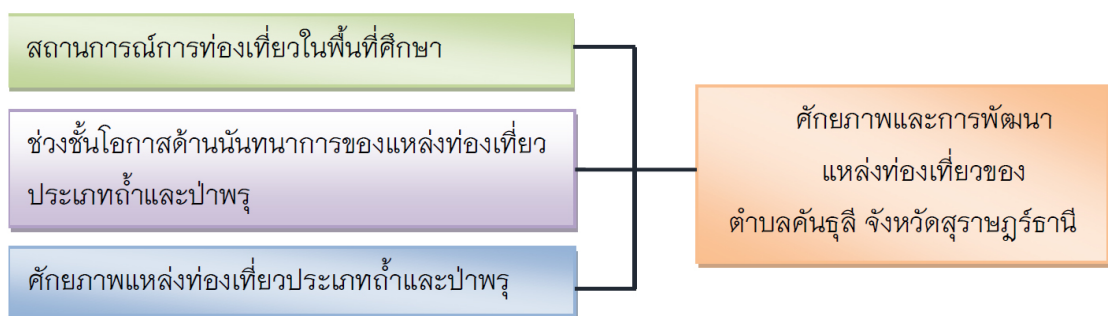
1.2) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ดำเนินการสำรวจรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยการสัมภาษณ์ชาวบ้าน สำรวจภาคสนามพร้อมระบุตำแหน่งของสถานที่ตั้ง และการคมนาคมเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยว

2) **พื้นที่เป้าหมาย** คือ แหล่งท่องเที่ยวภายในตำบลคันธุลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ศูนย์ศึกษาธรรมชาติป่าพรุคันธุลี และแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ ได้แก่ ถ้ำดาจิตร ถ้ำไทรทอง ถ้ำค้างคาว ถ้ำลึก และถ้ำรอยพระพุทธรูป

3) ขั้นตอนการดำเนินงาน

3.1) วิเคราะห์ความต้องการของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว ประกอบการวางแผนกำหนดรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับศักยภาพพื้นที่และเกิดประโยชน์สูงสุดกับชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานรอบแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลภูมิหลัง ตอนที่ 2 ความต้องการพัฒนาพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มเฉพาะเจาะจง เป็นประชากรที่ตั้งบ้านเรือนใกล้แหล่งท่องเที่ยวจำนวน 86 ชุด

3.2) วิเคราะห์ประเภทแหล่งท่องเที่ยว ตามหลักเกณฑ์การจำแนกช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ เป็นเครื่องมือที่มีวัตถุประสงค์ให้เกิดการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวในลักษณะที่ตอบสนองต่อประสบการณ์ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการได้หลากหลายมากขึ้น ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับที่ตั้งและขอบเขตของแหล่งท่องเที่ยว ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไป ตอนที่ 3 การจำแนกเขตท่องเที่ยวตามหลักช่วงชั้นโอกาสทางนันทนาการ โดยพิจารณาจากศักยภาพของทรัพยากรนันทนาการในพื้นที่เป็นสำคัญ 4 ปัจจัย ได้แก่ (1) ปัจจัยเกี่ยวกับ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การเดินทางและการเข้าถึง (2) ความเป็นธรรมชาติและการพัฒนาพื้นที่ (3) ระดับการพึ่งพาตัวเอง และ (4) ระดับการควบคุมนักท่องเที่ยว/ควบคุมกิจกรรมการใช้ประโยชน์ ให้ระดับคะแนนตามลักษณะบ่งชี้ที่กำหนดไว้ในแต่ละตัวชี้วัด (คะแนน 1-5) กำหนดให้มีค่าพิสัยในแต่ละช่วงชั้น (ดรธรณี เอมพันธุ์, 2546) ดังนี้

คะแนน	ความหมาย	พิสัย
1	แหล่งท่องเที่ยวประเภทพัฒนามาก (Developed-D)	1.00-1.80
2	แหล่งท่องเที่ยวประเภทกึ่งพัฒนา (Semi-developed-SD)	1.81-2.60
3	แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติกึ่งสั่นโดยใช้ยานยนต์ (Semi-primitive motorized-SPM)	2.61-3.40
4	แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติกึ่งสั่นโดยไม่ใช้ยานยนต์ (Semi-primitive non-motorized-SPNM)	3.41-4.20
5	แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติสั่นโดย (Primitive, P)	4.21-5.00

3.3) ประเมินศักยภาพและมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ โดยพิจารณาศักยภาพในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชม และความเหมาะสมในการจัดการการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพธรรมชาติดั้งเดิม แบ่งเกณฑ์การประเมินเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ และส่วนที่ 2 มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ ใช้คู่มือตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทถ้ำ ซึ่งจัดทำโดยสถาบันสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กรมการท่องเที่ยว, 2559a) ทำการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวนักวิจัย และแกนนำชาวบ้าน จำนวน 5 คน คะแนนที่ประเมินใช้กำหนดระดับมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ ดังนี้

ค่าคะแนน	ระดับมาตรฐาน
มากกว่า 150 คะแนน	ดีเยี่ยม
มากกว่า 125-150 คะแนน	ดีมาก
มากกว่า 95-125 คะแนน	ดี
มากกว่า 70-95 คะแนน	ปานกลาง
มากกว่า 45-70 คะแนน	ต่ำ

3.4) ประเมินสถานภาพแหล่งท่องเที่ยวป่าพรุ โดยใช้แบบประเมินสถานภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Evaluation of tourism site potential, ENTSP) (ดรธรณี เอมพันธุ์, 2549) โดยตัว

ชี้วัดและเกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย ด้านทรัพยากร ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและบริการและการสื่อความหมาย ด้านการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อม และด้านการมีส่วนร่วม จำนวน 21 ตัวชี้วัด จากนั้นทำการเฉลี่ยค่าคะแนนในแต่ละตัวชี้วัดตามประเภทแหล่งท่องเที่ยวและตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของข้อมูล แล้วนำค่าคะแนนเฉลี่ยที่ได้ไปคำนวณโดยใช้สมการถ่วงน้ำหนัก และนำข้อมูลดังกล่าวมาบรรยายเชิงพรรณนา

สมการถ่วงน้ำหนัก (Weighting score equation) (นภวรรณ ฐานะกาญจน์, 2545)

$$ENTSP = \frac{\sum_{i=1}^n W_i R_i}{\sum_{i=1}^n W_i} = \frac{W_1 R_1 + W_2 R_2 + W_3 R_3 + \dots + W_n R_n}{W_1 + W_2 + W_3 + \dots + W_n}$$

ENTSP = การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว (Evaluation of tourism site potential)

R_i = ค่าคะแนนระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของตัวชี้วัดที่ 1 ถึง n มีค่าตั้งแต่ 1 ถึง 3

W_i = ค่าถ่วงน้ำหนักของตัวชี้วัดที่ 1 ถึง n ในที่มีค่าเท่ากับ 1 เนื่องจากทุกตัวชี้วัดมีค่าคะแนนความสำคัญเท่ากัน

จากนั้นทำการเปรียบเทียบระดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวกับเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อบ่งชี้สถานภาพปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

1.00-1.66 = ศักยภาพต่ำในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว (L)

1.67-2.33 = ศักยภาพปานกลางในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว (M)

2.34-3.00 = ศักยภาพสูงในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว (H)

3.5) วิเคราะห์ SWOT ประเด็นการวิเคราะห์ที่เลือกมาใช้ ครอบคลุมประเด็นที่บ่งชี้ศักยภาพ คือวิเคราะห์ประโยชน์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของบุคคลทุกระดับ เปิดเผยประเด็นปัญหาที่ซ่อนเร้น คลี่คลายสถานการณ์ที่ซับซ้อน ทำให้ผู้เข้าร่วมเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของแผนงานและเกิดความผูกพันต่อการนำไปปฏิบัติ

3.6) จัดทำแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตำบลคันธุลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยคำนึงถึงปัจจัยความสำเร็จ ดังนี้ (1) หลักการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (2) การพัฒนาสังคมและบุคลากรการท่องเที่ยว และ (3) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมความสะอาดรองรับการใช้ประโยชน์

4) การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้

วิเคราะห์ผลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอข้อมูลในรูปตารางประกอบการอธิบาย และประมวลผลโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ดังนี้

4.1) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสำรวจประชุมเชิงปฏิบัติการ วิเคราะห์ศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยว กิจกรรมท่องเที่ยวหลัก สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการ

4.2) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ จากแบบสอบถาม ประกอบการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำและป่าพรุตำบลคันธุลีของชุมชนท้องถิ่น และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปผ่านการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ซึ่งสถิติที่นำมาใช้ในการวัดค่า คือ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) และการหาค่าเฉลี่ย (Mean)

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ 1) สถานการณ์การท่องเที่ยว และความต้องการของชุมชนต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 2) ช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ 3) ศักยภาพและมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว และ 4) แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

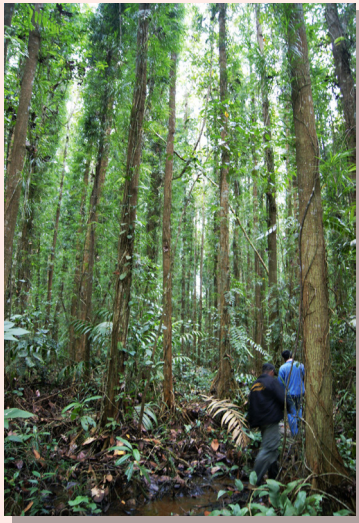
1) สถานการณ์การท่องเที่ยว และความต้องการของชุมชนต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ในอดีตป่าพรุคันธุลีเป็นป่าพรุที่มีขนาดใหญ่ มีเนื้อที่ 800-900 ไร่ ปกคลุมด้วยไม้ใหญ่อย่างหนาแน่น เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์สูงและมีความหลากหลายทางชีวภาพ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2525 เกิดภัยแล้งติดต่อกันหลายเดือน ทำให้เกิดไฟป่าเผาไหม้ป่าพรุหมดไปครึ่งหนึ่ง หลังจากนั้นชุมชนเข้าจับจองพื้นที่ทำการเกษตรปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมัน รวมทั้งมีการกว้านซื้อพื้นที่ป่าพรุโดยนายทุนภายนอก ดังนั้นจึงเหลือสภาพป่าพรุที่สมบูรณ์ประมาณ 300 ไร่เท่านั้น ในปี พ.ศ. 2538 สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมร่วมกับมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ได้เข้ามาสำรวจ และขึ้นบัญชีเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำระดับชาติ เพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ จึงได้จัดตั้งเป็น “ศูนย์ศึกษาธรรมชาติป่าพรุคันธุลี” เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้เข้ามาศึกษาดูงาน พร้อมกับการอนุรักษ์สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ปี พ.ศ. 2541 สำนักงานที่ดินอำเภอท่าชนะ เข้ามาดำเนินการสำรวจจริงวัดพื้นที่ป่าพรุและออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสส.) และปี พ.ศ. 2550 องค์การบริหาร

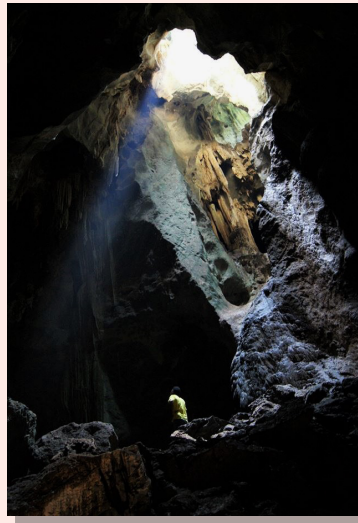
ส่วนตำบลคันธุลีเข้ามาสำรวจจริงวัดและปักเขตแนวป่าพรุคันธุลีอีกครั้ง เนื่องจากมีการบุกรุกป่าพรุเพิ่มขึ้น ต่อมาได้พัฒนาเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเป็นระยะทาง 500 เมตร สำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจเรียนรู้ระบบนิเวศป่าพรุ แนวทางการพัฒนาในอนาคต คือการเสริมสร้างแรงจูงใจและปลูกจิตสำนึกของประชาชนในพื้นที่ให้ตระหนักถึง คุณค่า ความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ มุ่งเน้นกิจกรรมมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก จึงจัดตั้งศูนย์ธรรมชาติวิทยา สร้างทางเดินศึกษาธรรมชาติ โครงการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติสำหรับเด็กและเยาวชน

ด้านความหลากหลายทางชีวภาพภายในป่าพรุคันธุลี (ภาพที่ 2) พบว่ามีความอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยพรรณพืชและสัตว์นานาชนิด เป็นแหล่งอาหารและพืชสมุนไพร ไม้ยืนต้นที่โดดเด่น เช่น ชี้หนอนพุ่ม มะฮัง ล้านน้ำ ผาตแฉ็ก เสมีดแดงใบยาว จันทน์ป่า ซ้อลีแยงกา กะออก หูยาน ล้านใหญ่ ขวาทหรือซี่ใต้ ต้นปาล์มน้ำช้าง ต้นกรรตา หรือต้นหงอกค่าง เป็นต้น พืชวงศ์ปาล์ม เช่น หลุมพี หมางาช้าง และไม้ล้มลุก เช่น กง หญ้าคมบาง ลำเทง เป็นต้น ไม้เลื้อย เช่น หวายลิงเตย ย่านน้อย เกออร์คิน และไม้อาศัย เช่น หญ้าเประนกข้าหลวง หลังลายไทร สำหรับชนิดพันธุ์ปลาและสัตว์น้ำ พบปลาอย่างน้อย 29 ชนิด เป็นปลาที่อาศัยตามแหล่งน้ำทั่วไป แต่มีชนิดที่พบเฉพาะในป่าพรุคันธุลีเพียง 2 ชนิด คือ ปลาตุ๊กลำพัน และปลาชีวแถบเหลือง พบสัตว์ป่าจำนวน 98 ชนิด แบ่งเป็นกลุ่มนก จำนวน 50 ชนิด ได้แก่ นกกินปลีคอสีม่วง ไก่ฟ้าหน้าเขียว ไก่ป่า นกกวัก นกอีลุ้ม นกเขา อีกา เป็นต้น สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม จำนวน 16 ชนิด ได้แก่ ป่างแทะหรือพุงจูลิงกัง หมิหมาหรือหมิคน ค่างแว่นถิ่นใต้ พังพอนเล็ก กระเจงเล็ก เป็นต้น สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก จำนวน 7 ชนิด ได้แก่ คางคกบ้าน กบบัว กบวัก กบเขาสองคาง กบนา ปาดนิ้วแยก อึ่งอ่างดำ และสัตว์เลื้อยคลาน 25 ชนิด ได้แก่ เต่าเหลือง เต่าจักรหรือเต่าดำ กิ้งก่าบิน กิ้งก่าหัวแดง จิ้งเหลนต้นไม้ งูกันขบ เป็นต้น การใช้ประโยชน์โดยชุมชนที่ผ่านมา นอกจากการใช้ประโยชน์จากน้ำแล้ว ยังมีการใช้ประโยชน์ป่าพรุในเชิงเศรษฐกิจ คือ ตีผึ้งขาย การใช้ประโยชน์จากพืช จำพวกหลุมพี และเห็ดต่างๆ จับสัตว์น้ำ คือ ปลา เพื่อบริโภคและขาย

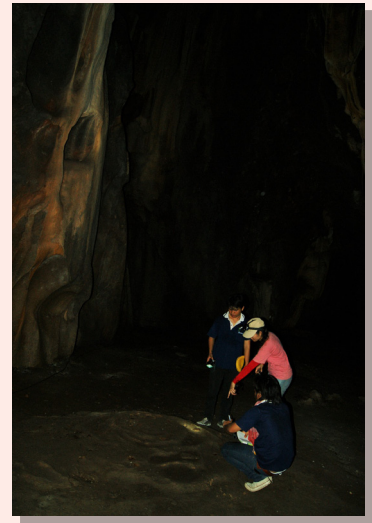
แหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ (ถ้ำรอยพระพุทธรูป ถ้ำลึก ถ้ำค้างคาว ถ้ำตาจิตร และถ้ำไทรทอง ดังแสดงในภาพที่ 2) แบ่งออกเป็น 2 โซน คือกลุ่มถ้ำบริเวณภูเขาคันธุลี และบริเวณภูเขาเขา ที่ผ่านมายังไม่มีการเปิดถ้ำเพื่อการท่องเที่ยว แต่มีแนวคิดร่วมกันระหว่างกลุ่มอนุรักษ์ป่าพรุคันธุลีและองค์การบริหารส่วนตำบลคันธุลีในการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยกลุ่มถ้ำที่ตั้งอยู่บนภูเขาคันธุลี ได้แก่

ป่าพรุคันธุลี

ถ้ำค้างคาว

ถ้ำตาจิตร

ถ้ำไทรทอง

ถ้ำรอยพระพุทธรูป

ถ้ำลิค

ภาพที่ 2 ป่าพรุคันธุลี และแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ

ถ้ำตาจิตร และถ้ำไทรทอง ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 ตำบลคันธุลี ห่างจากถนนสายหลักประมาณ 20 เมตร เข้าถนนสายรองประมาณ 5 กิโลเมตร และกลุ่มถ้ำที่ตั้งอยู่บนภูเขา ได้แก่ ถ้ำรอยพระพุทธรูป ถ้ำลิค ถ้ำค้างคาว ตั้งอยู่หมู่บ้านช่องยูงทอง หมู่ที่ 13 ตำบลคันธุลี การเข้าถึงเชื่อมต่อกับทางหลวงแผ่นดิน ห่างจากถนนสายหลักประมาณ 18 กิโลเมตร เข้าถนนสายรองประมาณ 8 กิโลเมตร ห่างจากสำนักสงฆ์เขาเขาประมาณ 150 เมตร มีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานบริเวณสำนักสงฆ์ ก่อนเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ลานจอดรถ ห้องสุขา ถังขยะ ศาลานั่งพักผ่อน ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเยือนได้ในช่วงฤดูร้อนของทุกปี

แหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำทั้งหมด ถือเป็นถ้ำขนาดใหญ่ที่มีความสวยงามและมีห้องโถงมากกว่า 1 ห้อง ลักษณะภายในถ้ำมีแสงสว่างส่องถึงบ้างเล็กน้อย แต่ภายในที่ลึกเข้าไปค่อนข้างมืดจำเป็นต้องใช้ไฟฉายหรือตะเกียงส่องนำทาง สำหรับ

ลักษณะหินงอก หินย้อยที่โดดเด่น ได้แก่ เส้าหิน ปิอบคอร์นถ้ำ ฟองหิน หินปูนฉาบ หลอดหินย้อย ม่านถ้ำหรือม่านหินย้อย และดอกไม้หิน กิจกรรมเดินศึกษาลักษณะธรณีวิทยาภายในถ้ำ ที่มีปรากฏการณ์ที่เกิดจากน้ำที่มีสารละลายแคลเซียมไบคาร์บอเนตซึมตามรอยแตกของเพดานหรือผนังถ้ำ เกิดเป็นหินงอกหินย้อยที่สวยงามและมีรูปร่างลักษณะแตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ยังมีเรื่องราวความผูกพันระหว่างทหารญี่ปุ่นและคนท้องถิ่นที่มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกัน ผ่านเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสงครามโลกครั้งที่ 2 และเกี่ยวพันกับภายในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ เช่น การทิ้งอาวุธสงครามหรือทองคำ หลังญี่ปุ่นแพ้สงคราม การหลบภัย และประกอบพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นร่องรอยอารยธรรม โดยมีหลักฐาน เช่น การพบเครื่องประดับ เช่น กำไลทอง (ภาพที่ 3) และเศษถ้วยชามภายในถ้ำที่ตั้งอยู่บนภูเขา ขณะเดียวกันยังสามารถพบเห็นฝูงค้างแว่นถิ่นใต้ และฝูงลิงเสนบริเวณสำนักสงฆ์เขา

ภาพที่ 3 เครื่องประดับ พบภายในถ้ำที่ตั้งอยู่บนภูเขา

จากการวิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยว สรุปได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวมีความโดดเด่นเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เอื้อต่อการจัดทำศูนย์ศึกษาเรียนรู้ด้านธรณีวิทยาและระบบนิเวศป่าพรุ กล่าวคือ ภายในถ้ำมีเรื่องเล่าในลักษณะนิยายท้องถิ่น มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก ใช้เส้นทางเดียวกันในการเข้าถึง และระยะทางระหว่างถ้ำไม่เกิน 150 เมตร ขณะที่เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าพรุคันธุลี พบว่ามีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานรองรับกิจกรรมนันทนาการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้แก่ หอดูนกหรือหอส่องสัตว์ ศาลาอเนกประสงค์ และห้องน้ำ/ห้องสุขา อย่างไรก็ตาม แหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดยังขาดมาตรการเฝ้าระวังการใช้ประโยชน์พื้นที่ ป้ายสื่อความหมายและมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่มีความรู้ นอกจากนี้ทรัพยากรภายในถ้ำมีความอ่อนไหว และง่ายต่อการถูกทำลายโดยฝีมือมนุษย์ และแหล่งท่องเที่ยวยังไม่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง สำหรับโอกาสในการพัฒนา พบว่ามีหน่วยงานท้องถิ่นและชุมชนให้การสนับสนุน และเห็นความสำคัญในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งประเภทถ้ำและป่าพรุคันธุลี โดยมีการรวมตัวของแกนนำชาวบ้าน จัดตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์คันธุลี ยินดีที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลคันธุลี ก็พร้อมที่จะสนับสนุนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ภายในการปกครอง เพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง แต่พบข้อจำกัดเรื่องแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงที่มีชื่อเสียงและดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวมากกว่า รวมทั้งสภาพภูมิอากาศของภาคใต้มีความแปรปรวน ยากต่อการคาดคะเนฤดูกาลท่องเที่ยวที่ชัดเจนได้

ด้านความต้องการของชุมชนต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชายและ

เพศหญิงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 51.2 และ 48.8) ส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 55 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 36.5) ประกอบอาชีพหลักเป็นเกษตรกร (ร้อยละ 55.8) และต้องการเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละ 85.5) โดยบริหารจัดการร่วมกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลคันธุลี (ร้อยละ 57) ชุมชน (ร้อยละ 27) และกลุ่มอนุรักษ์คันธุลี (ร้อยละ 16) และกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายเป็นนักท่องเที่ยวประเภทใดก็ได้ที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ (ร้อยละ 34.1) ด้านข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการคือ ข้อมูลทรัพยากรหินงอกและหินย้อย ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียง และประวัติความเป็นมาในอดีตของถ้ำ เป็นต้น รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 1

2) ช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (Recreation opportunity spectrum, ROS)

ผลการศึกษาพบว่า ถ้ำรอยพระพุทธบาท ถ้ำลึก ถ้ำตาจิตร และถ้ำไทรทอง เป็นแหล่งนันทนาการประเภทธรรมชาติกึ่งสันโดษไม่ใช้ยานยนต์ (Semi-primitive non-motorized, SPNM) (ค่าเฉลี่ย = 3.89, 3.64, 3.90 และ 3.95 ตามลำดับ) กล่าวได้ว่า ลักษณะทั่วไปของถ้ำยังมีความเป็นธรรมชาติค่อนข้างสูง พื้นที่ส่วนใหญ่มีการพัฒนาหรือดัดแปลงประมาณร้อยละ 11-20 ของพื้นที่ทั้งหมด มีการเปลี่ยนแปลงของสภาพป่าตามธรรมชาติเล็กน้อย และสามารถพบเห็นร่องรอยผลกระทบที่เกิดจากการเข้าไปใช้ประโยชน์ภายในพื้นที่ ขณะที่ถ้ำค้างคาวเป็นแหล่งนันทนาการประเภทธรรมชาติสันโดษ (Primitive-P) (ค่าเฉลี่ย = 4.47) มีความเป็นธรรมชาติสูง ยังไม่มีการพัฒนาหรือดัดแปลง พื้นที่ส่วนใหญ่มีการพัฒนาน้อยกว่าร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด มีการเปลี่ยนแปลงของสภาพป่าตามธรรมชาติเล็กน้อย และสามารถพบเห็นร่องรอยผลกระทบที่เกิดจากการเข้าไปเก็บมูลค้างคาวภายในพื้นที่ สำหรับเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าพรุคันธุลีเป็นแหล่งนันทนาการประเภทธรรมชาติกึ่งสันโดษใช้ยานยนต์ (SPM) (ค่าเฉลี่ย = 3.37) ลักษณะทั่วไปของป่าพรุคันธุลียังมีความเป็นธรรมชาติของระบบนิเวศป่าพรุค่อนข้างสูง พื้นที่ส่วนใหญ่มีการพัฒนาประมาณร้อยละ 11-20 ของทั้งหมด บริเวณศูนย์บริการมีการดัดแปลงจากสภาพเดิมเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว สำหรับระยะทางของเส้นทางเดินเท้าภายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าพรุมีระยะทางประมาณ 500 เมตร และมีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ศาลาอเนกประสงค์ และหอส่องสัตว์ เขตท่องเที่ยวตามหลักช่วงชั้นโอกาสนันทนาการของแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำและป่าพรุคันธุลี แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 1 ร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคล และความต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น

รายการ	ร้อยละ	รายการ	ร้อยละ
เพศ		นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายที่ชุมชนต้องการ	
ชาย	51.2	กลุ่มครอบครัว	14.1
หญิง	48.8	เดินทางมากับบริษัททัวร์	15.3
อายุ		คณะศึกษาดูงาน	28.3
ต่ำกว่า 25	5.9	กลุ่ม อบต./ข้าราชการ	3.5
25-35 ปี	17.6	กลุ่มเพื่อน	4.7
36-45 ปี	24.7	กลุ่มใดก็ได้ที่ไม่ทำลายธรรมชาติ	34.1
46-55 ปี	15.3	ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการ*	
มากกว่า 55 ปีขึ้นไป	36.5	ทรัพยากรหินงอกและหินย้อย	59.8
อาชีพ		ข้อมูลสัตว์ภายในถ้ำ	25.6
เกษตรกร	55.8	ประวัติความเป็นมาในอดีตของถ้ำ	40.5
รับจ้าง	15.1	ความเป็นมาของชุมชนท้องถิ่น	31.8
ค้าขาย	7.0	แหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียง	58.1
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	13.5	เรื่องราวโบราณคดีภายในถ้ำ	23.2
เจ้าของกิจการ	8.6	พรรณพืช สัตว์ป่าในเส้นทางเดินเที่ยวถ้ำ	27.9
ความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ	85.5		
ภาคส่วนที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม*		หมายเหตุ	n = 86
อบต.คันธุลี	57.0		*ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ
ชุมชน	27.0		
กลุ่มอนุรักษ์ป่าพรุคันธุลี	16.0		

3) ศักยภาพและมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ และป่าพรุ

3.1) ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ ผลการศึกษา พบว่า ถ้ำตาจิตร ถ้ำไทรทอง ถ้ำรอยพระพุทธรูป และถ้ำลึก มีมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอยู่ในระดับดี (ค่าคะแนน 81, 78, 77 และ 77 ตามลำดับ) ขณะที่ถ้ำค้างคาว มีมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าคะแนน 74) ดังแสดงในตารางที่ 3 สรุปได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากยังมีสภาพธรรมชาติดั้งเดิม ประกอบกับมีลักษณะพิเศษของหินงอก หินย้อย แต่มีข้อจำกัดของทรัพยากรที่ประปราย และยังไม่มีการจัดการเพื่อระงับผลกระทบ สำหรับคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม พบว่ายังไม่มี การสำรวจโบราณคดีหรือซากดึกดำบรรพ์ภายในถ้ำ แต่มีความเชื่อหรือเรื่องเล่าของชุมชนท้องถิ่นในถ้ำรอยพระพุทธรูป

เกี่ยวกับประติมากรรมหินที่มีรูปร่างคล้ายรอยพระพุทธรูปขนาด 2 ตารางเมตร และพบหลักฐานการนำเงินเหรียญจำนวนมากมาวางไว้ภายในถ้ำ สื่อถึงความเชื่อความศรัทธาในรูปแบบพิธีกรรม หรือการปฏิบัติสืบต่อกันมา ประกอบกับการค้นพบเครื่องใช้และเครื่องประดับในบริเวณดังกล่าวด้วย

3.2) ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติป่าพรุคันธุลี ผลการศึกษา (ตารางที่ 4) พบว่า เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติป่าพรุคันธุลี มีศักยภาพระดับปานกลางต่อการรองรับกิจกรรมท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย = 1.93) พิจารณาจากปัจจัยปัจจัยศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ด้าน คือ ด้านทรัพยากร (ค่าเฉลี่ย = 2.35) มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นน่าสนใจ โดยเฉพาะชนิดพันธุ์ปลาที่พบเห็นได้ยาก (ปลาดุกลำพัน และปลาชีวแถบเหลือง) ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมความสะดวก บริการและการสื่อความหมาย (ค่าเฉลี่ย = 1.33) พบว่ามีการจัดตั้งอำนวยความสะดวก

ตารางที่ 2 เขตท้องที่ตามหลักช่วงชั้นโอกาสอันนันทนาการของแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำและป่าพรุคันธุลี

แหล่งท่องเที่ยว	ถ้ำรอย พระพุทธรูป	ถ้ำลึก	ถ้ำ ไทรทอง	ถ้ำตา จิตร	ถ้ำ ค้างคาว	ป่าพรุ คันธุลี
ปัจจัยชี้วัด	คะแนนเฉลี่ย					
1. ปัจจัยเกี่ยวกับการเดินทางและการเข้าถึง	3.25	3.25	3.56	3.13	3.25	2.50
1.1 ความยากง่ายในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	3	3	3.75	3.5	3	2
1.2 ประเภทของเส้นทางและพาหนะเข้าสู่แหล่ง ท่องเที่ยว (วิเคราะห์จากจุดเริ่มต้นเข้าถึงพื้นที่)	2	2	3.5	3.5	2	3
1.3 ระดับการพัฒนาของเส้นทางที่ไม่ใช่ยานยนต์	5	5	4	3	5	4
1.4 ระยะทางของเส้นทางเดินเท้า วิเคราะห์จาก จุดสุดท้ายที่รถเข้าถึง	3	3	3	2.5	3	1
2. ความเป็นธรรมชาติและการพัฒนาพื้นที่	4.33	4.33	4.50	4.50	4.66	3.00
2.1 ระดับความเป็นธรรมชาติและรูปลักษณะการ พัฒนา	5	5	4.25	4.5	5	3
2.2 ขนาดเนื้อที่ที่มีการพัฒนา	3	4	4.50	4	5	3
2.3 วัตถุประสงค์ของสิ่งอำนวยความสะดวก	5	4	4.75	5	4	3
3. ระดับการพึ่งพาตัวเอง	4	3	4	4	5	4
4. ระดับการควบคุมนักท่องเที่ยว/ควบคุมกิจกรรม การใช้ประโยชน์	4	4	4	4	5	4
ค่าคะแนนเฉลี่ย 4 ปัจจัย	3.89	3.64	3.95	3.90	4.47	3.375
แหล่งนันทนาการประเภท	SPNM				P	SPM

ตารางที่ 3 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ

องค์ประกอบ	คะแนน เต็ม	ถ้ำรอย พระพุทธรูป	ถ้ำลึก	ถ้ำไทรทอง	ถ้ำตาจิตร	ถ้ำค้างคาว	ผลการประเมิน
ส่วนที่ 1 การประเมินศักยภาพใน การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ประเภทถ้ำ	65	42	42	43	45	44	ไม่ผ่าน (<39 คะแนน) <u>ผ่าน (≥39 คะแนน)</u>
ส่วนที่ 2 การประเมินมาตรฐาน แหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ	70	35	35	35	36	30	ระดับมาตรฐาน
1. คุณค่าด้านการท่องเที่ยว	40	18	17	17	20	12	คะแนน ดีเยี่ยม (>115) ดีมาก (>95-115) <u>ดี (>75-95)</u> ปานกลาง (>55-75) ต่ำ (> 35-55)
2. ศักยภาพในการพัฒนา ด้านการท่องเที่ยว	30	17	18	16	16	18	
รวมทั้งสิ้น	135	77	77	78	81	74*	

หมายเหตุ *ผลการประเมินศักยภาพถ้ำค้างคาว อยู่ในระดับปานกลาง (>55-75 คะแนน)

ความสะดวกขึ้นพื้นฐานไว้รองรับตามความจำเป็น ภายในเส้นทางมีทางเดินยกระดับชั่วคราวเพื่อต่อการประกอบกิจกรรมเดินศึกษาธรรมชาติ ด้านการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย = 1.4) พบว่ามีการแบ่งเขตพื้นที่การจัดการไม่ชัดเจน โดยแบ่งออกเป็นเขตต่างๆ อย่างหยาบๆ ยากต่อการควบคุมกิจกรรมให้เหมาะสมและสอดคล้องกับเขตจำแนกพื้นที่ และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน (ค่าเฉลี่ย = 2) ชุมชนมีโอกาสร่วมดำเนินการและตัดสินใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว บางส่วนมีการยอมรับการท่องเที่ยวหรือให้นักท่องเที่ยวต่างถิ่นเข้ามาท่องเที่ยว และอยากมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ความต้องการจากกลุ่มตัวอย่างข้างต้น

จากผลการจำแนกช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการและประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว สรุปได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำมีศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะมีสภาพธรรมชาติดั้งเดิมที่ประกอบด้วยทรัพยากรหินงอกหินย้อยที่มีลักษณะพิเศษ แต่มีข้อจำกัดของทรัพยากรที่เปราะบาง เสี่ยงต่อการทำลายหินงอกหินย้อยหรือทำให้มีการแปรสภาพเป็นสีดาคัลและหยุดการเจริญเติบโต จึงควรกำหนดมาตรการเฝ้าระวังผลกระทบที่เสี่ยงต่อการทำลาย โดยกำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวได้แก่ ช่วงเวลาเข้าพื้นที่ และจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่และการบริการ สำหรับป่าพรุคันธุลีควรมีการพัฒนาเส้นทางยกระดับ (Boardwalk) (ภาพที่ 4) ที่เพื่อการประกอบกิจกรรมเดินศึกษาธรรมชาติ และบำรุงรักษาสีงอันวยความสะดวกที่มีอยู่ให้สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้คณะวิจัยได้สร้างการรับรู้และกระตุ้นจิตสำนึกให้แก่นักท่องเที่ยว สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกลุ่มอนุรักษ์คันธุลีและองค์การบริหารส่วนตำบลคันธุลี ตามหลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

(1) มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านการจัดเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

(2) จัดทำสื่อความหมายสำหรับการท่องเที่ยว (ภาพที่ 5) ในรูปแบบแผ่นพับการท่องเที่ยวภายในป่าพรุคันธุลี และจัดพิมพ์จำนวน 3,000 แผ่น เพื่อให้ความรู้ ความเพลิดเพลิน แก่ผู้มาเยือนเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าพรุคันธุลี สนับสนุนโดยโครงการส่งเสริมสิทธิชุมชนเพื่อตำบลน่าอยู่ภาคใต้ ภายใต้สำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน (สน.3)

(3) จัดทำสื่อความหมายสำหรับการท่องเที่ยว ในรูปแบบคู่มือการท่องเที่ยวคันธุลี “เรื่องเล่า...คันธุลี” (ภาพที่ 5) ที่มี

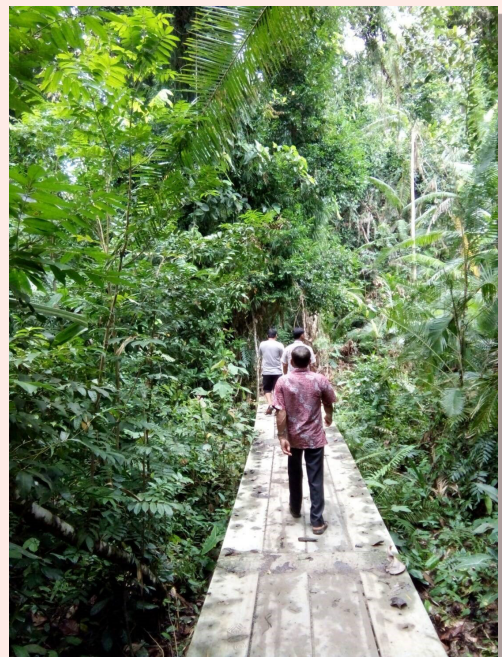
เรื่องราวแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำและป่าพรุ เผยแพร่ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book)

(4) ป้องกันผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาลิขอำนาจความสะดวกขึ้นพื้นฐานโดยสร้างเส้นทางยกระดับ ภายในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติป่าพรุคันธุลีแบ่งออกเป็น 2 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางยกระดับเดินศึกษาธรรมชาติแบบวงรอบเล็ก ระยะทาง 600 เมตร และเส้นทางยกระดับเดินศึกษาธรรมชาติแบบวงรอบใหญ่ ระยะทาง 1 กิโลเมตร ดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลคันธุลี

(5) มีการพัฒนาเส้นทางไปยังถ้ำบางจุด เพื่อความสะดวกในการเดินทางเข้าชมและศึกษาเรียนรู้

4) แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตำบลคันธุลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง สถานการณ์การท่องเที่ยว และการสำรวจจากคสนามด้านประเด็นและเป้าหมายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดจากการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนครอบคลุมแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพัฒนาคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาสีงแวดล้อม และการพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวตำบลคันธุลีและพื้นที่เชื่อมโยง ประกอบด้วย 5 แผนงาน (18 โครงการ) ดังนี้

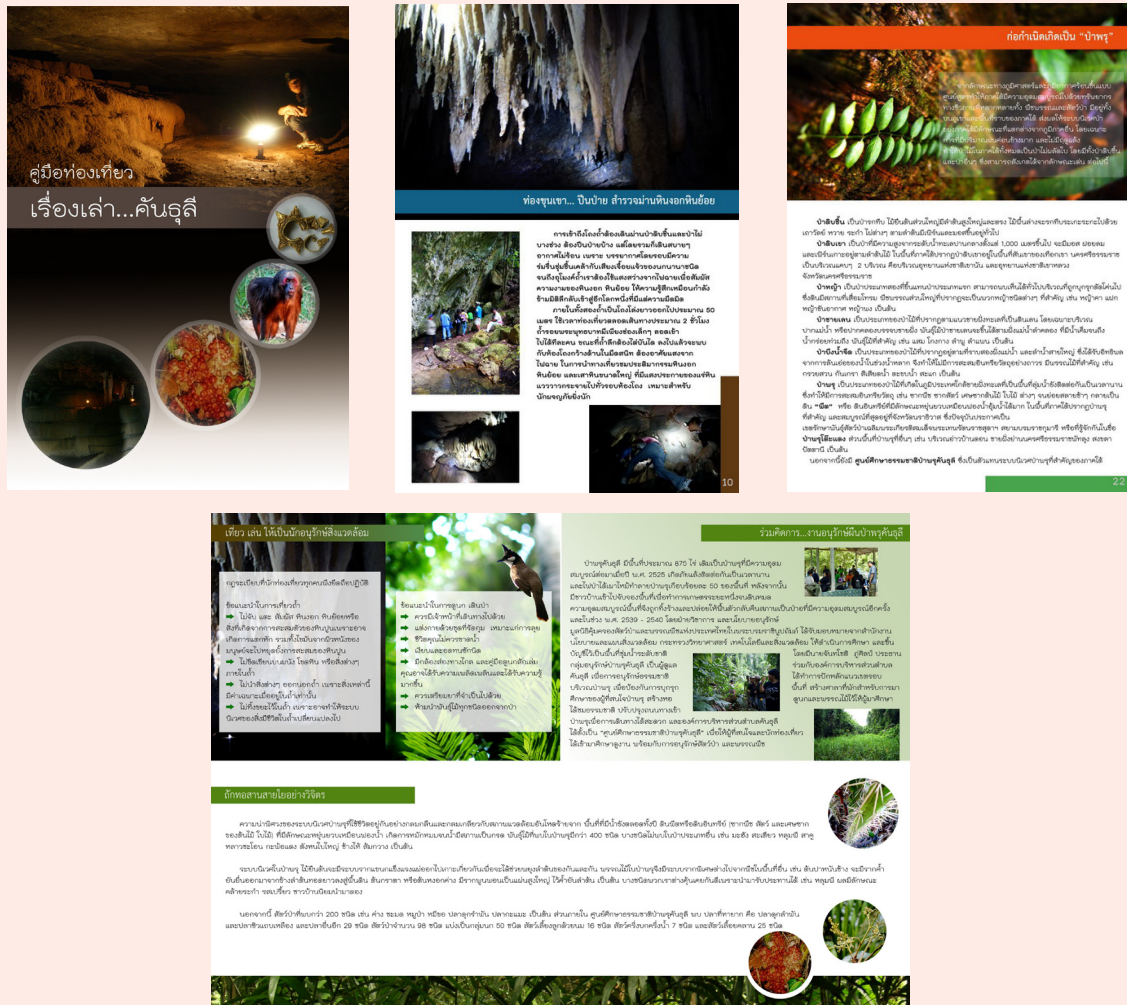

ภาพที่ 4 เส้นทางยกระดับ (Boardwalk)

ตารางที่ 4 ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว (ENTSP) เส้นทางเดินธรรมชาติป่าพรุคันธุลี

ด้านทรัพยากร	W	R	$\Sigma(W \times R)$
1. ความมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและดึงดูดใจ	3	2.75	8.25
2. ความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณ	1	2.75	2.75
3. โอกาสในการพบเห็นสัตว์ป่า	1	2.5	2.5
4. ทัศนียภาพและสภาพภูมิทัศน์ของทรัพยากรท่องเที่ยว	3	2.75	8.25
5. รูปแบบกิจกรรมมีความเหมาะสมและสัมพันธ์กับสภาพพื้นที่	3	2	6
6. ความหลากหลายของกิจกรรม	1	2	2
7. สภาพภูมิอากาศเหมาะสมกับพื้นที่	2	2	4
8. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	2	1	2
9. การได้พึ่งพาตนเอง	3	2.75	8.25
10.โอกาสในการได้รับประสบการณ์ท้าทายและตื่นเต้น	1	3	3
คะแนนรวม	20		47
ระดับคะแนนเฉลี่ย ด้านทรัพยากร			2.35
ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ความสะดวก บริการ และการสื่อความหมาย	W	R	$\Sigma(W \times R)$
11. ความเพียงพอและความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวก	1	2	2
12. ความเพียงพอและความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวก พิจารณาเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบกิจกรรม	1	1	1
13. การจัดการด้านความปลอดภัยชีวิตและทรัพย์สิน	1	1	1
14. คุณภาพในการให้บริการ	1	2	2
15. รูปแบบ เนื้อหา ความรู้และวิธีการสื่อความหมาย (Ecotourism)	1	2	2
คะแนนรวม	5		8
ระดับคะแนนเฉลี่ย ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ความสะดวก บริการ และการสื่อความหมาย			1.33
ด้านการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อม	W	R	$\Sigma(W \times R)$
16. การจัดแบ่งเขตพื้นที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว (Zoning)	3	2	6
17. การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรม (CC)	3	1	3
18. มาตรการเฝ้าระวังและป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม	3	1	3
19. การจัดการขยะและของเสีย	1	2	2
คะแนนรวม	10		14
ระดับคะแนนเฉลี่ย ด้านการจัดการผลกระทบสิ่งแวดล้อม			1.4
ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	W	R	$\Sigma(W \times R)$
20. โอกาสในการเข้าร่วมดำเนินการและตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของสมาชิกชุมชน	1	2	2
21. การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Ecotourism)	1	2	2
คะแนนรวม	2		4
ระดับคะแนนเฉลี่ย ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน			2
ระดับศักยภาพโดยรวม	37		71.75
1.67-2.33 = Moderate potential หรือ ศักยภาพปานกลางในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว			1.93

หมายเหตุ 1.00 – 1.66 = ศักยภาพต่ำในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว (L)
 1.67 – 2.33 = ศักยภาพปานกลางในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว (M)
 2.34 – 3.00 = ศักยภาพสูงในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว (H)

ภาพที่ 5 สื่อความหมายสำหรับการท่องเที่ยวตำบลคันธุลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

แผนงานที่ 1 การพัฒนาปรับปรุงด้านกายภาพของ
แหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐาน
ประกอบด้วย 5 โครงการ

- (1) โครงการบริหารจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลคันธุลี
- (2) โครงการปรับปรุงเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ
บริเวณป่าพรุคันธุลี
- (3) โครงการปรับปรุงเส้นทางศึกษาธรรมชาติแหล่ง
ท่องเที่ยวประเภทถ้ำ
- (4) โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณศูนย์ศึกษา
ธรรมชาติป่าพรุคันธุลี
- (5) โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณแหล่งท่องเที่ยว
ถ้ำและทะเล

แผนงานที่ 2 การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและชุมชน
ในระบบการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 4 โครงการ

- (1) โครงการสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มผู้นำอาสาพิทักษ์สิ่งแวดล้อมระดับท้องถิ่น
- (2) โครงการฝึกอบรมนักสื่อความหมายธรรมชาติ
- (3) โครงการจัดทำคู่มือท่องเที่ยวในท้องถิ่นสำหรับนักเรียน/เยาวชนภาคสนาม : “เรื่องเล่า...ต้นตูลี”
- (4) โครงการจัดการเรียนการสอนนอกสถานที่ ใช้ฐานทรัพยากรป่าพรุและถ้ำเป็นสื่อการเรียนรู้

แผนงานที่ 3 การเฝ้าระวังและรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 2 โครงการ

- (1) โครงการความร่วมมือรักษารักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลคันธุลีและชุมชนท้องถิ่นด้านการท่องเที่ยว
- (2) โครงการศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวอย่าง

แผนงานที่ 4 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และสื่อความหมายสำหรับการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 4 โครงการ

- (1) โครงการทำแผนที่แหล่งท่องเที่ยว และป้ายบอกทาง
- (2) โครงการผลิตนิตยสาร คู่มือแผนที่ และวีดิทัศน์ เพื่อแนะนำแหล่งท่องเที่ยว และการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวในการเข้าเยี่ยมชมป่าพรุและถ้ำ
- (3) โครงการจัดทำเว็บไซต์ สื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน
- (4) โครงการจัดสร้างศูนย์ข้อมูลและบริการนักท่องเที่ยว

แผนงานที่ 5 การพัฒนาระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบโครงข่าย ประกอบด้วย 3 โครงการ

- (1) โครงการสนับสนุนการเข้าร่วมเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย
- (2) โครงการพัฒนาความร่วมมือระหว่าง อบต. ใกล้เคียงภายในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียงเพื่อส่งเสริมระบบการท่องเที่ยว
- (3) โครงการบริหารจัดการขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยว

สรุปผลการศึกษา

การจำแนกช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการและวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ พบว่า ถ้ำตาจิตร ถ้ำไทรทอง ถ้ำรอยพระพุทธรูป และถ้ำลึก เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติที่ทันสมัยไม่ใช้ยานยนต์ และมีศักยภาพอยู่ในระดับดี ดังนั้น เป้าหมายการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวในลักษณะที่ตอบสนองต่อประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวต้องการ ควรมุ่งเน้นให้ได้รับประสบการณ์สงบ สันติ และอิสระ มีการใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ กิจกรรมท่องเที่ยวยังต้องพึ่งพาอาศัยตนเองเป็นหลัก และเกิดความรู้สึกภูมิใจเมื่อสามารถเอาชนะความยากลำบากได้ด้วยตนเอง ผลที่ได้รับ คือ การพัฒนาความแข็งแรงของร่างกาย และความเข้มแข็งของจิตใจ มีการพัฒนาเฉพาะสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อป้องกันผลกระทบต่อทรัพยากรภายในถ้ำที่เปราะบางและเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ขณะที่เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าพรุคันธุลีเป็นแหล่งนันทนาการประเภทธรรมชาติที่ทันสมัยใช้ยานยนต์ และมีศักยภาพระดับปานกลาง ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวควรได้รับคือ ความสงบใกล้ชิดกับธรรมชาติ แต่มีความสะดวกสบายพอควรในการประกอบกิจกรรมท่องเที่ยว ผลที่ได้รับคือ การได้พักผ่อนกับธรรมชาติ ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศพื้นที่ป่าพรุ เกิดความผ่อนคลายทั้งร่างกายและจิตใจ

ด้านปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลคันธุลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับฐานทรัพยากรธรรมชาติ การมีกลุ่มคนที่มีศักยภาพร่วมบริหารจัดการ การมีองค์กรที่ให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง การสนับสนุนของฝ่ายวิชาการ และการพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยว

อภิปรายผล

ผลการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำมีศักยภาพอยู่ในระดับดี อย่างไรก็ตาม หากวิเคราะห์รายตัวชี้วัด พบว่าสามารถยกระดับศักยภาพในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวประเภทถ้ำให้อยู่ในระดับดีมากหรือดีเยี่ยมได้ โดยการสำรวจเชิงลึกด้านคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม เช่น โบราณวัตถุหรือซากดึกดำบรรพ์ที่มีอยู่ในถ้ำ ความเชื่อพื้นบ้านหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวมีการจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของแหล่งท่องเที่ยวให้ชัดเจนมากขึ้นตามหลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กล่าวคือมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วม จัดการและวางแผนการท่องเที่ยวโดยเน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้สามารถรักษาความมั่นคงของระบบนิเวศ ตลอดจนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต (อำนาจ รักษาพล, 2549) สำหรับเส้นทางศึกษาป่าพรุคันธุลี มีการยกระดับศักยภาพอยู่ในระดับดี โดยการพัฒนาระดับศักยภาพเพื่อเดินศึกษาธรรมชาติ และพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น ศาลาอเนกประสงค์ ห้องน้ำ แผ่นพับและคู่มือสื่อความหมายสำหรับการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลคันธุลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีดังนี้

(1) การมีกลุ่มคนที่มีศักยภาพ หมายถึง กลุ่มชาวบ้านและกลุ่มอนุรักษ์คันธุลี ซึ่งมีความสามารถ ทักษะ ความรู้ และความคิดหรือขีดความสามารถในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เพื่อที่จะหาหนทางในการสื่อสารกับระดับนโยบายถึงรูปแบบและวิธีปฏิบัติ หรือแนวทางในการสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชน

(2) การมีองค์กรที่ให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลคันธุลี ซึ่งองค์การภาครัฐควรสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่ชุมชนมีอำนาจในการตัดสินใจดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ของชุมชนและสังคมโดยรวม

(3) การสนับสนุนของฝ่ายวิชาการในพื้นที่ ได้แก่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น ที่เข้ามาให้บริการทางวิชาการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เช่น มีการสำรวจความต้องการของชุมชนและภาครัฐ เพื่อประกอบการกำหนดทิศทางและจัดทำแนวทางการท่องเที่ยว ถือเป็นฝ่ายหนุนเสริมด้านวิชาการ ส่งเสริมการเรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง การสร้างความร่วมมือพัฒนาระบบและกลไก หรือกิจกรรมกับหน่วยงานภายนอกที่จำเป็น

(4) ความพร้อมด้านกายภาพ ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับฐานทรัพยากรธรรมชาติ การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ชัดเจน (Zoning area) และมีการปรับปรุงภูมิทัศน์สร้างความกลมกลืนกับสภาพทรัพยากรธรรมชาติโดยรอบ โดยเฉพาะการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อป้องกันผลกระทบต่อทรัพยากรที่เปราะบางและเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

(5) การมีระบบโครงข่ายการท่องเที่ยว เป็นการสร้างแรงจูงใจหรือจุดขายทางการท่องเที่ยว ที่สนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ตามกิจกรรมหรือความชอบที่นักท่องเที่ยวสนใจ ตามระยะเวลาของนักท่องเที่ยว ดังนั้น การพัฒนารูปแบบโครงข่ายการท่องเที่ยวจังหวัดสุราษฎร์ธานี และโครงข่ายการท่องเที่ยวจังหวัดชุมพร จึงเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่มีความจำเป็นสำหรับแหล่งท่องเที่ยวของตำบลคันธุลี เพื่อรักษาทรัพยากรที่มีคุณค่าด้านการท่องเที่ยว และสร้างการเป็นที่รู้จักในวงกว้าง

ข้อเสนอแนะ

(1) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลคันธุลี ควรอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และควรมีการพัฒนาในรูปแบบโครงข่ายการท่องเที่ยว เนื่องจากยังไม่เกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างชัดเจน ควรเน้นพัฒนาคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปลูกฝังเยาวชน/นักเรียน/นักศึกษาในพื้นที่ให้มีความจิตสำนึก ความรู้สึกหวงแหน และมีพฤติกรรมไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

(2) พัฒนาพื้นที่ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เน้นกิจกรรมนันทนาการ ศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติวิทยาและพรรณพืช หรือกิจกรรมการเรียนรู้ของเยาวชน/นักเรียน/นักศึกษาในพื้นที่ และกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะทาง

(3) แปลงแผนการท่องเที่ยวระดับตำบลคันธุลีภายใต้กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสู่การปฏิบัติจริง และรับผิดชอบโดยองค์การบริหารส่วนตำบลคันธุลีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้ ได้รับทุนสนับสนุนโดยแผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี (นสช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สัญญาเลขที่ 2-001/2555 รหัสโครงการ นสช.2555-2-001ข

บรรณานุกรม

- กรมการท่องเที่ยว. 2559a. คู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. จาก <http://newdot2.samartmultimedia.com/home/details/5/6407/24735> สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560.
- กรมการท่องเที่ยว. 2559b. สถิตินักท่องเที่ยวภายในประเทศ ปี 2558. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. จาก <http://newdot2.samartmultimedia.com/home/details/11/221/24246> สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560.
- ดร.ชนันท์ เอ็มพันธ์. 2546. เอกสารประกอบการสอน วิชาการจัดการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- ดร.ชนันท์ เอ็มพันธ์. 2549. รายงานฉบับสุดท้าย สารบัญประกอบแผนแม่บทเพื่อพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวด้านการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จังหวัดเชียงใหม่. เสนอต่อ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.). คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ. 691 น.
- นรรัตน์ บุญกันภัย. มปป. การบริหารจัดการถ้ำและภูมิประเทศแบบศาสตร์. ส่วนมาตรฐานธรณีวิทยา. สำนักธรณีวิทยา. กรมทรัพยากรธรณี. กรุงเทพฯ. จาก <http://www.dmr.go.th/download/teacher/5.pdf> สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2559.
- นพวรรณ ฐานะกาญจน์. 2545. การติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์การจัดการพื้นที่อนุรักษ์. เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการจัดการพื้นที่อนุรักษ์. ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- มาตรฐานการท่องเที่ยวไทย. 2559. มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทถ้ำ. จาก https://thaits.org/tts_pr/knowledge-base สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2559.
- อำนาจ รักษาพล. 2549. การประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเกาะยาวน้อย ตำบลเกาะยาวน้อย อำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 158 น.